

A 15–29 ÉVES FIATALOK GAZDASÁGI NORMAKÖVETÉSE A NYUGAT-DUNÁNTÚLON

BALASSA BERNADETT¹

Összefoglalás

Egy nemrégiben készült amerikai tanulmány szerint a gazdasági képzésben résztvevő fiatalok üzleti etikai attitűdje rosszabb, mint azon társaiké, akik más jellegű képzésben vettek részt. Hogyan lehetséges ez? Mi a helyzet a környezetünkben? Hogyan alakul az ember erkölcsi hozzáállása az évek múlásával? A 2016-os Kautz Konferencia központi témájához illeszkedve jelen tanulmány a fiatalság gazdasági jövőképeinek feltárásához szeretne hozzájárulni, még hozzá kulturális alapon, az ifjúság gazdasági normakövetésének vizsgálatával. Megismerhetjük, mennyiben azonos a fiatalok normakövetési attitűdje a teljes felnőtt lakossággal, illetve hogyan gondolkodik az ifjúság az anyagi boldogulás lehetőségeiről.

Kulcsszavak

érvényesülés, gazdasági kultúra, munkamorál, normakövetés, Y generáció

Summary

According to a new-made American publication young professionals who have participated on business studies show weaker moral behaviour (in business manner) than the others who have studied different disciplines. How can it be possible? Which tendencies are getting on in Hungary? Can business moral attitudes change with the progress of time? Relating the central theme of the latest Kautz Conference this study explores the young generation's economic vision and work ethics from cultural approach. We could recognize the differences between the business moral of youth and the whole society, including the younger's thought about prosperity possibilities in Hungary.

Keywords

economic culture, live by standards, prosperity, Y generation, work ethics

¹ PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem; e-mail: balassa.bernadett@sze.hu
A tanulmány megjelenését a Pallas Athéné Domus Animae Alapítvány támogatta.

Bevezetés

A kulturális közösségeket megkülönböztethetjük egymástól regionális (városi/vidéki), vallási, etnikai vagy politikai alapon, ill. generációs szempontokat is figyelembe vehetünk (ESSnet Culture 2012). A csoportokat azonosíthatjuk különböző jelek, szimbólumok, nyelvhasználat, célok, viselkedés és hagyományok alapján. Ezeknek a belső értékeknek a kifejeződése mind az adott közösség identitását és hovatartozását jelzik. Jelen tanulmány célja az egyéni érvényesülési attitűdök, a szubjektív siker és előrelépés meghatározó tényezői alapján feltárni a Nyugat-Dunántúlon élő fiatalok viselkedését, vagy ha úgy tetszik gazdasági kultúráját.

Elsőként tisztázom a gazdasági normakövetés általam használt fogalmát és a téma kutatásának országos eredményeit európai összehasonlításban. Ezt követően a társadalmi generációk szociológiai felosztását említem, azzal a céllal, hogy kutatásom célcsoportját pontosan helyezzem el a társadalomban. Tanulmányomban két adatbázis szekunder adatfeldolgozása található. Egyrészt a középiskolások munkával kapcsolatos attitűdjét a PISA kutatás attitűdvizsgálataiból dolgoztam fel. Másrészt 2014-ben végeztem egy kvantitatív kutatást, melynek során kérdőíves megkérdezés keretében dolgoztam fel a fiatalok gazdasági normakövetését. Most friss szemmel nyúltam hozzá az akkori adatbázishoz, és igyekeztem más kutatások kontextusába helyezni a kapott válaszokat, új összefüggéseket felfedezve. Jelen írás célja tehát annak meghatározása, hogy mennyire normakövetők a fiatalok gazdasági szempontból, mi van ennek hátterében és milyen tendenciákkal számolhatunk?

Gazdasági normakövetés

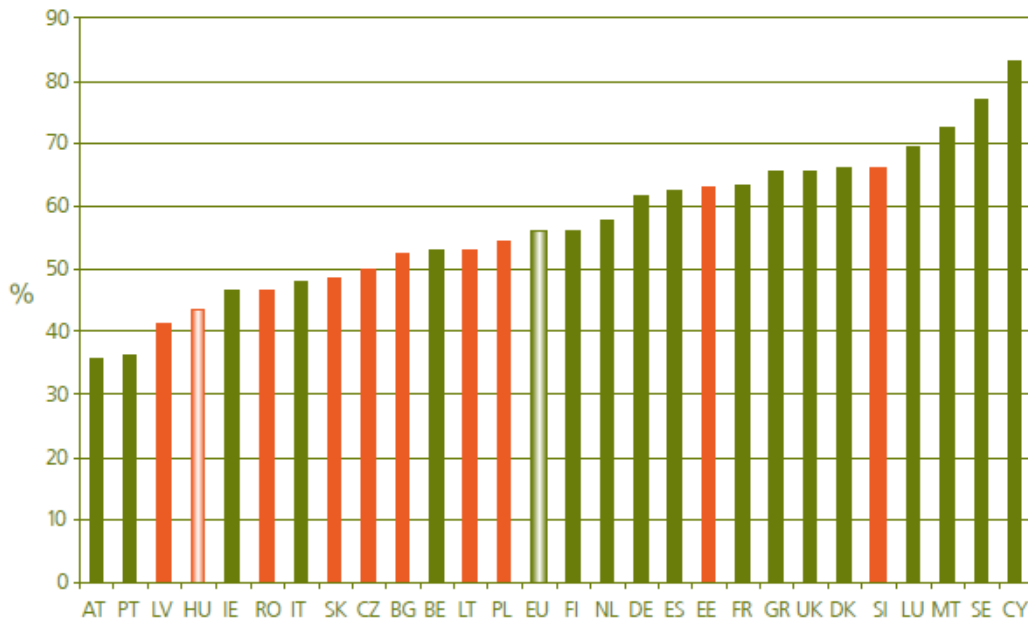
Gazdasági értelemben normakövetőnek tartjuk azt a személyt, aki egy bizonyos tisztességtelen üzleti magatartást (amely időnként nem is ütközik hatályos törvényekbe) elfogadhatatlannak vagy igazolhatatlannak tart (Keller 2009). Ezt a típusú normakövetést vizsgálhatjuk vélemények és attitűdök, illetve konkrét cselekedetek szintjén – az általam használt adatbázisok az előbbi módszert alkalmazzák.

Elvi és pragmatikus normakövetés Magyarországon

A magyar lakosság gazdasági normakövetésének megismerésében segítségünkre lesz a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetének tanulmánysorozata, amely „A gazdasági növekedés társadalmi/kulturális feltételei” című kutatási program keretében készült. A 2009-ben végzett kutatási program többek között magában foglalta „A piacgazdaság normatív keretei” című empirikus vizsgálatot (Páthy-Dencső 2009) és a World Values Survey (WVS) nemzetközi felmérés magyar adatfelvételét és elemzését is (Tóth 2009). A felmérések általában skálás kérdésekkel mérték a válaszadók normakövető magatartását, így a középérték fölötti válaszok az átlagosnál erősebb gazdasági erkölcsösségre, míg a középérték alatti értékek az átlagosnál gyengébb normakövetésre utalnak.

A WVS kutatás két norma, az adók tisztességes befizetésére és az állami támogatások jogszerű igénybevételeire vonatkozó hajlandóság alapján rangsorolta 27 uniós tagállam normakövető attitűdjét. A két változóra kapott értékeket átlagolva egy úgynevezett normakövetési indexet hoztak létre a kutatók, ahol a magas értékek a két norma nagyarányú társadalmi elfogadottságát, míg az alacsonyabb oszlopok a normák gyengébb meglétére utalnak. Az európai átlag középtájon, 55% környékén helyezkedik el, ennél magasabb értékelés főként Nyugat-Európából és a skandináv államokból érkezett, míg Közép- és Kelet-Európa társadalmi alacsonyabb normakövetési indexszel rendelkezik. Fontos azonban megjegyezni, hogy a kutatási kérdések alapján nem egyértelműsíthető, hogy a válaszadók elvi síkon értettek-e egyet az említett normák betartásával vagy a társadalmi gyakorlat alapján válaszoltak-e. (Ausztria rendkívül alacsony indexértéke talán ennek a különbségnek tudható be.)

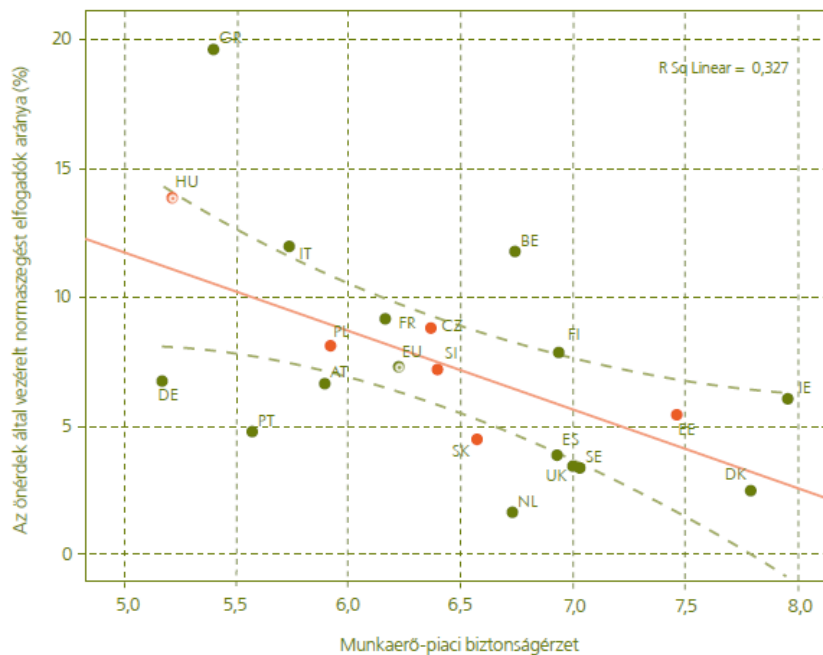
1. ábra: A gazdasági erkölcsösségre ösztönző norma – a normakövetési index országoként (%)



Forrás: TÁRKI 2009, 158.

Az elvi szintű normakövetést a WVS kutatás egy pragmatikusabb kérdéssel próbálta árnyalni, amely konkrét vagyonszerzést helyezett kilátásba („Ha az ember pénzt akar keresni, nem mindig járhat a tisztességes úton.”). Az erre érkezett válaszokat a munkaerőpiaci biztonságérzettel vetették össze, keresve a magyarázatot a normaszegő magatartás elfogadására. A 2. ábra az említett két kérdés kapcsolatára világít rá.

2. ábra: Az önérték által vezérelt normaszegés és a munkaerő-piaci biztonságérzet közötti összefüggés (%)



Forrás: TÁRKI 2009, 164.

A tanulmány legfőbb megállapítása, hogy egészen addig, ameddig a gazdasági erkölcsről általánosságban beszélünk, a magyar társadalom erősen normakövető, azonban az anyagi hátrányt feltételező normákkal szemben európai viszonylatban is meglehetősen rosszul teljesít (TÁRKI 2009, 165). Ennek oka vélhetően kettős: egyrészt a kutatás szerint a magyarok bizonytalanok a munkaerőpiaci kilátásokat illetően, másrészt anyagi boldogulásuk fő forrásaként nem a becsületes és kitartó munkavégzésre, hanem a kapcsolatokra és a családi örökségre tekintenek².

A magyar gazdaság normatív keretei

„A piacgazdaság normatív keretei” című kutatásban a TÁRKI munkatársai egy speciális célt, a magyar lakosság gazdasági értékeinek és beállítottságainak elemzését tűzték ki. Az ezer fős, magyar felnőtt lakosságot reprezentáló mintán végzett kérdőíves vizsgálat fő témakörei a következők voltak:

- Bizalom (tisztesség, korrupció) és a társadalmi tőke
- Egyéni felelősség – társadalmi felelősség, az állammal kapcsolatos társadalmi elvárások
- Egyéni érvényesülési attitűdök (sors vs. saját kéz, pesszimizmus vs. optimizmus, bénultság vs. tettrekészség, hedonizmus vs. megtakarítás)
- Jövedelemegyenlőtlenségek megítélése és a normakövetés
- A sikeresség és az előrejutás meghatározói
- Fogyasztói tudatosság

A 2009-es kutatás szerint ötből négy magyar felnőtt szerint Magyarországon becsületesen nem lehet meggazdagodni, és rögtön a nyomukban járnak azok, akik szerint a sikerhez vezető úton kénytelenek áthágni egyes szabályokat. Az esélyegyenlőség gondolatát már nagyon kevesen fogadják el, és a tisztességes munkavégzés, a kemény munka erénye is megkérdőjeleződött.

3. ábra: Anyagi érvényesüléssel kapcsolatos vélemények megoszlása (%)



Forrás: Bernát 2009, 30.

² Hasonló kapcsolatra utalt Móricz Zsigmond is Rokonok című regényében, amelyben a korabeli magyar társadalomról lesújtó véleményt alkot: „Magyarország a rokonságok és a panamák lápvilága. Ez egy olyan furcsa ingovány, hogy aki ebbe beleplántálódik, vagy akklimatizálódik, vagy elpusztul. Az olyan növények, amelyek szeretik ezt a nedvdús talajt, buja virágokat hajtanak, azok, akik nem szeretik, belefúlnak a sárba.” (19. fejezet)

A felmérés eredményeinek fényében érdekesnek találhatjuk Chikán Attila véleményét a magyar gazdasági kultúráról: „A magyar emberben mindig nagy hajlandóság volt arra, hogy a társadalmi problémákra magánmegoldásokat keressen, hogy kivédje az esetleges negatív társadalmi hatásokat. Ebbe a fajta életstratégiába jól belefért a fusizás, az apró ügyeskedés, a pontatlanság, a technikai és morális értelemben sem mindig szabályos megoldások elfogadása.” – fogalmaz a volt gazdasági miniszter (Schüttler 1998). A magyar lakosság általános gazdasági normakövetésének ismeretében a fiatalok attitűdje felé fordulhatunk.

Ifjúság: A vizsgált korosztály lehatárolása

A két világháború közötti időszakról napjainkig általában öt generációt különböztetnek meg a szociológusok (Tari 2010), bár egyesek már a hatodik (2010 után született) generációt is jellemezni igyekeznek. A veteránoknak vagy csendes generációnak nevezett korosztály sok traumán esett túl, emiatt kereste a kapaszkodókat, nem szívesen változtatott életmódján. Munkamorálját a kemény munkába vetett hit jellemezte, lehetőség szerint az első munkahelyről vonult nyugdíjba. A II. világháború után született baby boomer generáció már részben igyekezett szakítani a korábbi társadalmi konvenciókkal, új lehetőségekre és egyéni karrierre vágyott. A karriertől nem szívesen szakítanak az X generáció tagjai sem, habár a rendszerváltást követően felértékelődött körökben a biztos munkahely iránti igény, munkaidejük egyre rugalmasabbá, ezáltal hosszúvá és stressztől terheltté vált. (Egyes kutatások szerint ez a munkapiaci attitűd vezethetett a válások számának megszorodásához is.) Érdekes módon az őket követő Y generáció tagjait – akik a digitalizáció terjedésével együtt nőttek fel – az „új csendes generáció”-ként emlegetik (Székely 2014, 9). Nem feltétlenül munkamoráljuk miatt – abban már felértékelődött a szabadidő szerepe és alapvetően a fizetési lehetőségek alakítják a karrierválasztást – hanem az őket megelőző két generációhoz viszonyított passzivitásuk miatt. Az egyes generációk születési évét, munkapiaci jelenlétét és munkához való attitűdjét foglalja össze az első táblázat.

1. táblázat: A szociológiai kutatásokban számon tartott generációk munkapiaci vonásai

Generációk	Születési év	Munkapiaci jelenlét	Munkavégzéshez való hozzáállás
Veteránok „csendes generáció”	1925- 1942	Nyugdíjasok	Tradicionális gondolkodás, kemény munkába vetett hit Kötődtek a munkahelyükhöz
Baby boomer	1946- 1964	A munkapiac fontos hányadát teszik ki	Új utakra, tudásra, információra, karrierre vágytak
X generáció	1965- 1979	A munkapiac gerince	Biztos megélhetés vágya, korlátlan munkaidő, stresszes életmód
Y generáció „új csendes generáció”	1980- 1995	Fiatal dolgozók, pályakezdők tanulók	Simulékonyak, bizalmatlanok, félnek a munkanélküliségtől Fizetés szerint választ karriert Szabadidő és munka egyenértékű
Z generáció	1996-	Tanulók, nemsokára pályakezdők	Ridegnek és elutasítónak tartja a munka világát

Forrás: Kissné (2014) alapján saját szerkesztés

Az általam végzett kérdőíves felmérésben főként az Y generáció válaszait láthatjuk majd, illetve a válaszadók egyharmada a Z generációból került a mintába.

Az ifjúság munkához való hozzáállása

Többek között a hazai fiatalok munkamorálját mérte fel a Magyar Ifjúság 2012 kutatás is (Székely 2013). Az általuk vizsgált korosztály a 15–29 évesek, akik 1982 és 1996 között születtek. Az előző generációs csoportosítást nézve tehát szinte egészében az Y generáció tagjai kerültek a kérdőíves megkérdezés mintájába. A 2. táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalok többsége munkaerőpiaci tapasztalat nélkül állt munkába tanulmányait követően. Megdöbbentő, hogy a statisztika szerint a felsőfokú képzésben résztvevőknek is csupán egyharmada dolgozott valaha is életében, a középiskolából munkapiacra lépőknél még alacsonyabb ez az arány.

2. táblázat: Az 1982 és 1996 között született fiatalok munkapiaci helyzete, a tanulmányok végzése alatt

	dolgozott	még soha nem dolgozott
általános iskolás	13	87
szakiskolában, szakmunkásképzőben tanuló	21	79
szakközépiskolában, középfokú technikumban tanuló	17	83
gimnáziumban tanuló	15	86
érettségi utáni szakképzésben vesz részt	36	65
felsőfokú képzésben tanuló	36	64
egyéb tanfolyamot végez, nem iskolarendszerben tanuló	49	51
	24	76

Forrás: Gázsó 2013, 130.

Habár a tanulmányok alatti munkavégzés nem tűnik korosztály-szerre népszerűnek, a fiatalok munkamoráljára utal a tanuláshoz való hozzáállásuk is. A PISA2012 kutatás keretében kérdőíves felmérést is végeztek a diákok szorgalmára, képességeire és attitűdjére vonatkozóan, melynek összehasonlításai online elérhetőek (OECD–PISA 2012). Némi számolást és gyűjtőmunkát követően elkészítettem egy táblázatot, amely a magyar eredményeket a legjobb világszintű (Szingapúr) és európai (Finnország) eredményekkel veti össze. Feltevésem szerint a problémamegoldó képesség a diákok mentalitásával, munkaetikájával is összefügg.

A PISA-kérdőív 4 fokozatú Likert-skálán keresztül mérte a diákok egyetértését a megadott állításokkal kapcsolatban. A Likert-skála első két fokozata jelölte az egyetértést (kisebb és nagyobb mértékben), míg a 3. és 4. válasz az egyet nem értést fejezte ki. A táblázatban található értékek százalékos formában megmutatják, hogy az adott kérdésre a diákok hány százaléka jelölte az 1-es vagy 2-es változót, vagyis milyen arányban értettek egyet az állítással. Például a táblázat első sorában, Magyarországnál található 73,86% azt jelzi, hogy a magyar fiatalok több mint kétharmada saját bevallása szerint idejében elkészíti a házi feladatát.

3. táblázat: A magyar diákok munkaetikájának vizsgálata, PISA2012

Állítások	HUN	OECD	FIN	SGP
Munkaetika				
Idejében elkészítem a házi feladatot. (ST46Q01)	73,86	68,17	63,06	76,85
Keményen dolgozok a házi feladaton. (ST46Q02)	46,63	56,19	29,66	82,87
Felkészülök a vizsgáimra. (ST46Q03)	65,08	66,54	55,83	69,87
Felkészülök a számonkérésekre. (ST46Q04)	51,28	51,78	38,69	69,09
Addig tanulok, amíg megértem a tananyagot. (ST46Q05)	52,23	60,01	56,77	76,5
Figyelek a tanórákon. (ST46Q06)	85,82	77,46	62,4	88,52
Kiiktatok minden zavaró tényezőt, amikor tanulok. (ST46Q08)	42,11	57,96	54,21	71,66
Összeszedetten, szervezett módon tanulok. (ST46Q09)	46,85	58,57	46,5	74,47
Attitűdök				
Ha elegendő energiát fektetek bele, akkor jól tanulok. (ST91Q01)	95,28	94,84	95,11	94,82
A kemény munka fontos az iskolai sikerhez. (231510)	94,19	91,42	87,75	96,63
Rajtam múlik, hogyan teljesítek az iskolában. (ST91Q02)	82,38	84,44	83,96	87,53
Ha más tanárom lenne, keményebben tanulnék. (ST91Q04)	30,64	39,71	40,56	47,42
Kitartás, állhatatosság				
Ha problémával szembesülök, könnyen feladom. (ST93Q01)	16,01	16,89	n. a.	10,21
Hanyagolom a nehéz feladatokat, problémákat. (ST93Q03)	29,34	30,16	19,33	17,57
Érdeklődő maradok az iránt, amibe belefogtam. (ST93Q04)	43,08	48	44,65	57,63
Addig dolgozok, amíg minden tökéletes lesz. (ST93Q06)	43,59	43,1	39,6	60,91
Többet teszek az elvártnál. (ST93Q07)	34,31	33,89	27,76	45,25

Forrás: saját szerkesztés az OECD–PISA2012 adatbázis alapján

A táblázatban színessel jelöltem az OECD-átlagtól számottevően (2%-nál nagyobb mértékben) különböző magyar értékeket, az alacsonyabbak piros, a magasabbak zöld színezést kaptak. Középiskolásaink közül csak minden második diák hajlandó keményen dolgozni a házi feladatán, míg a legjobb eredményt produkáló szingapúri diákoknak 82,87%-a. A magyar fiatalok munkaetikáját jellemzi az is, hogy csupán a diákok fele tanul egészen addig, amíg megérti a tananyagot, egy 30 fős osztályban 15 fő ennél kevesebbel is beéri. Amikor mégis tanulásra szánják magukat a diákok, mellette egyéb tevékenységet is folytatnak (például zenét hallgatnak), nem zárják ki a zavaró tényezőket, és szervezés vagy átgondolás nélkül látnak neki az ismeretszerzési folyamatnak. A táblázatban láthatjuk, hogy az utóbbi jellemzők a szingapúri diákok kisebb csoportjára jellemző csak.

Nem mondhatjuk azonban, hogy a magyar fiatalok ne lennének tisztában a helyes viszonyulással, hozzáállással. Beismerik, hogy kellő energia-befektetéssel jobb eredményt érhetnének el, tisztában vannak saját felelősségükkel. Pozitívnak mondható, hogy az általuk elért eredményért nem a tanáraikat okolják, és a kemény munka fontosságát is belátják. Mindezzel arra a következtetésre juthatunk, hogy jobb tanulási morállal és összeszedettséggel feltehetően javíthatóak a felmérések magyarországi eredményei.

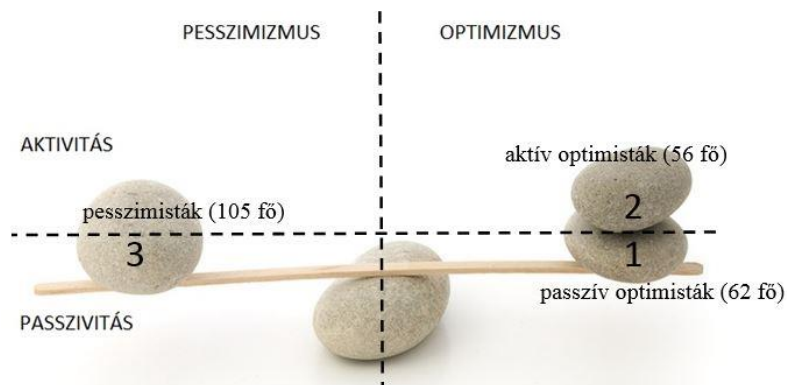
Saját bevallásuk szerint középiskolásainkra csak kismértékben jellemző a problémák és feladatok elodázása, bár sajnálatos módon a tökéletességre, maximumra való törekvés sem jellemző. Háromból egy diák hajlandó többet tenni az elvártnál, ami alátámasztja azt a tendenciát, hogy a hazai elitiskolák és vidéki intézmények teljesítménye között tekintélyes szakadék tátong, ez az iskola és a szülők követelményeivel is magyarázható. A tanulás alapja,

az érdeklődés és kíváncsiság fenntartása is gondot okoz: a magyar fiatalok többsége hamar elveszíti érdeklődését a megkezdett feladatok iránt.

A 15–29 évesek munkamorálja a Nyugat-Dunántúlon

Amint már a bevezetőben említettem, egy korábbi kérdőíves adatfelvételem (Gábora 2014) adatait számoltam újra, más kontextusban. A szekunder adatbázisban 258 értékelhető válasz található, ahol a nemek és életkor szerinti reprezentativitás a hölgyek és a 20–24 éves korosztály túlsúlya miatt csorbult. A válaszadók fele Győr-Moson-Sopron megyében él, a többiek eltérő arányban, főként nyugat-dunántúli megyéket képviseltek. Klaszterelemzést követően – a kiválasztott attitűdök mentén – 3 nagy csoportot különítettem el a válaszadók között. Az attitűdök a Magyarországon való anyagi boldogulás lehetőségét (optimista-pesszimista tengely) és a munkamorállal kapcsolatos hozzáállást (aktivitás-passzivitás tengely) mérte. A 4. ábráról leolvasható, hogy a vizsgált fiatalok fele pesszimista a hazai boldogulást illetően, az optimisták egy része aktívan szerepet vállal sorsa alakításában, másik része pedig passzívan, de itthon „várja a sült galambot”.

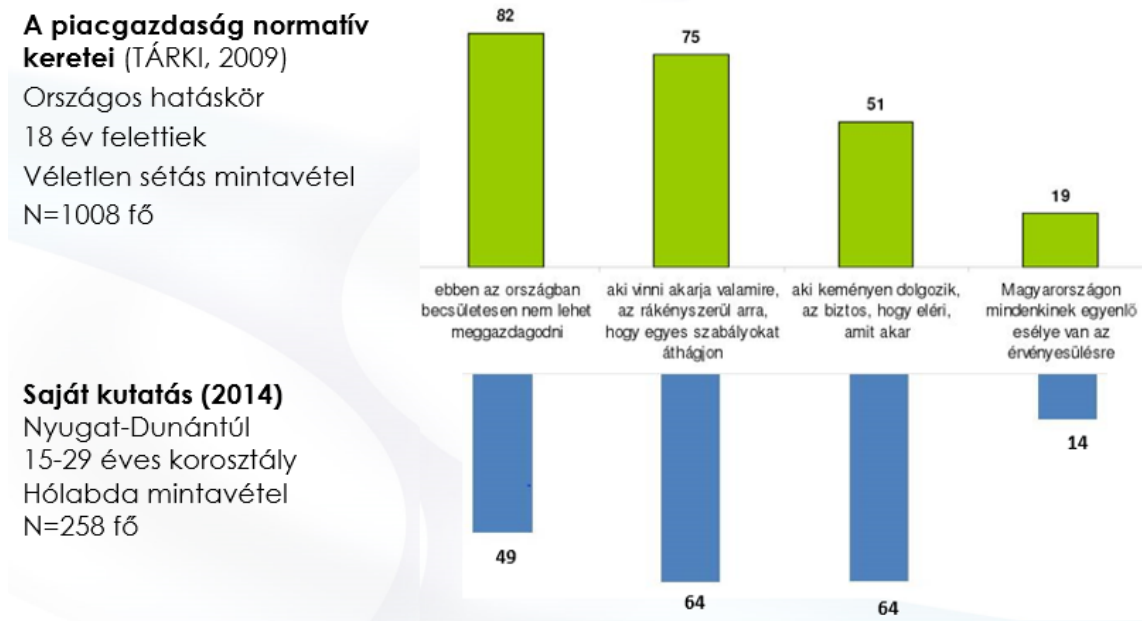
4. ábra: A klaszterek elhelyezkedése az általam használt értékterben



Forrás: saját szerkesztés Gábora 2014 alapján

A 3. ábrán már láthattuk a teljes magyar lakosság véleményét az anyagi érvényesüléssel kapcsolatban (TÁRKI 2009). Saját kutatásomba is beépítettem az említett attitűdállításokat, hogy a fiatalok véleményét az összlakosságéhoz viszonyíthassam. Az 5. ábrán zölddel láthatjuk a már említett országos kutatás eredményeit, kékkel pedig saját eredményeimet jelzem. Eszerint a megkérdezett fiatalok kevésbé szkeptikusak a hazánkban való becsületes érvényesülés lehetőségével kapcsolatban (elméleti kérdés), azonban a második pragmatikus állítással, a szabályok áthágásával, nagyobb arányban értenek egyet. Felmerésem szerint a kemény munkába vetett hit is jellemzi (gondolati síkon) a fiatalságot, e tekintetben párhuzamot mutat a csendes generáció tagjaihoz, nem véletlenül nevezte Székely Levente (2014, 9) „új csendes generáció”-nak az Y generáció tagjait.

5. ábra: A társadalmi érvényesülés normái, két kutatás eredményeinek összehasonlításában



Forrás: Saját szerkesztés TÁRKI 2009 és saját kutatás alapján

Összegzés

A 15–29 éves korosztályból elsőként a legfiatalabbak teljesítményét vettem górcső alá, a 2012-es PISA-kutatás eredményei alapján. Az OECD által lebonyolított felmérés tartalmazott néhány megállapítást és attitűdkérdést a fiatalok szocioökonómiai háttérére és a munkavégzés eltökéltetésére vonatkozóan. Érdekes volt számomra, hogy a kutatás szerint a magyar diákokkal azonos szociokulturális háttérrel rendelkező szingapúri tanulók jelentősen jobban teljesítettek a hazai középiskolásoknál, sőt a távol-keleti ország diákjai érték el a legjobb eredményeket. A magyar fiatalok problémamegoldó képessége a felmérés alapján fejlesztésre szorul, azonban kutatásom szerint a diákok hozzáállásának, munkaetikájának javításával is számottevő változás érhető el. Az oktatás szerepe azért is kiemelkedő a gazdasági kultúra formálásában, mert fejlesztésével felkészültebben léphetnek a diákok a munkaerőpiacra, és itt nem is kifejezetten a megszerzett ismeretekre gondolok, a világértelmezésben és a rendszerszemlélet kialakulásában is sokat nyújthat a képzési időszak.

Kutatásom második felében – főként a TÁRKI által a témában készült tanulmányokra alapozva – azt vizsgáltam, hogy Nyugat-Dunántúl régióban milyen gazdasági értékrend jellemzi a 15–29 éves korosztályt, és milyen elképzeléseik vannak a magyarországi érvényesüléssel kapcsolatban. Előzetes feltételezéseim arra irányultak, hogy a fiatal korosztály is nagyjából ugyanolyan gazdasági értékek mentén gondolkodik és cselekszik, mint a teljes magyar társadalom. A kutatás eredményei alapján úgy látom, hogy bár gazdasági szempontból etikusabb gondolkodásmód jellemzi a fiatal korosztályt, az életkor emelkedésével egyre szkeptikusabbá válnak a válaszadók a becsületes munkával való érvényesülést illetően. Az olyan klasszikus protestáns gazdaságetikai értékek, mint a kemény munkával és takarékos életmóddal való érvényesülés megcélzása, visszaszorulást mutat a magyar társadalomban, ugyanígy a fiatal generációban. Ezen túlmenően, visszautalva a TÁRKI Európai társadalmi jelentésének részmegállapításaira, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a munkapiaci kilátások javulása nélkül a fiatalok pragmatikus értelemben egyre inkább normaszegővé válnak.

Hajdu és Sik (2015) tanulmánya azonban felhívja a figyelmet a generációs vizsgálatok módszertani problematikájára, ami saját elemzésem korlátaira is rámutat. Szerintük születési kohorszok (5 éves különbségekkel) alapján jobban vizsgálható a társadalom, ugyanis, a 15 éves generációs intervallumon belül nagy különbségek is jelentkezhetnek annak tagjai között. A WVS kutatás 1980 és 2009 közötti négy hullámának eredményeit összehasonlítva vonták le következtetéseiket az európai és euro-atlanti fiatalok munkához való hozzáállásának alakulásáról. Vizsgálataik alapján a munkavégzés relatív fontossága (a családhoz, barátokhoz, szabadidőhöz képest) csökkenő tendenciát mutat, ami a középkorú és annál idősebb válaszadók között még inkább jellemző. Hazánkkal kapcsolatos fontos megállapításuk szerint 1989 óta az „önmagáért való” munkavégzés egyre népszerűtlenebb a magyar társadalomban, azonban generációs vagy kohorszok közötti különbség aligha kimutatható, inkább az időszak (közvélekedés) szerepe meghatározó. Így vagy úgy, de a klasszikus protestáns munkaetika visszaszorulásának lehetünk tanúi úgy hazánkban, mint Európa-szerte, azonban a megállapítások alátámasztására még további kutatások szükségeltetnek.

Irodalom

- Bernát A. (2009) *A piacgazdaság normatív keretei (Gazdaság és Kultúra) c. kutatás adatfelvételének gyorselemzése*. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, Budapest
- ESSnet Culture (2012) European Statistical System Network on Culture – Final Report. European Commission, Luxembourg. <http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/documents/ess-net-report-oct2012.pdf> Letöltés: 2013. 11. 20.
- Gábor B. (2014) *A kultúra és a gazdaság összefüggéseinek vizsgálat Nyugat-Dunántúlon*. MA szakdolgozat. Széchenyi István Egyetem, Győr
- Gaszó T. (2013) *Munkaerő-piaci helyzetkép*. In: Székely L. (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. Kutatópont, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest. 127–151. o.
- Hajdu G., Sik E. (2015) *A munkával kapcsolatos értékek a világban (1990–2014) és a mai Magyarországon*. TÁRKI, Budapest
- Keller T. (2009) *Magyarország helye a világ értéktérképén*. TÁRKI, Budapest
- Kissné A. K. (2014) *Lehet-e egységesen motiválni a különböző generációs munkaerőt?* <https://www.hrportal.hu/hr/lehet-e-egysegesen-motivalni-a-kulonbozo-generacios-munkaerot-20140130.html> Letöltés: 2016. 06.15.
- Móricz Zs. (1932) *Rokonok*. Talentum Diákkönyvtár.
- Páthy-Dencső B. (2009) (szerk.) *A piacgazdaság normatív keretei*. TÁRKI, Budapest
- Schüttler, A. (1998) *A gazdasági kultúra nem ismeretek rendszere, hanem szemléletmód*. Beszélgetés Chikán Attila egyetemi tanárral. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. <http://ofi.hu/tudastar/gazdasagi-kultura-nem> Letöltés: 2016.06.15.
- Székely L. (2014) *Az új csendes generáció*. In: Nagy Á., Székely L. (szerk.) *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*. ISZT Alapítvány-Kutatópont. 9–28. o.
- Tari A. (2010) *Y generáció*. Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft., Budapest
- Tóth I. Gy. (2009) (szerk.) *Európai társadalmi jelentés*. TÁRKI, Budapest
- OECD, PISA 2012 adatbázis. Forrás: <http://pisa2012.acer.edu.au/interactive.php> Letöltve: 2014. 11. 01.